

3e JAARGANG
NUMMER 12
DECEMBER 1967

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

DE WERK
HET WERK
DE WERK

DAAD

EN

GEDACHTE

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

om een gewijzigde manier van de problemen
van de zelfstandige arbeidster

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

E E N " S O C I A L I S T I S C H " C O N G R E S

SCHRIJVEND over het jongste congres van de PvdA plaatsen wij het woord "socialistisch" tussen aanhalingstekens. De partij van Vondeling en Den Uyl is geen socialistische partij. Zij is ook niet een beetje socialistischer geworden nu negen mensen, die min of meer op het standpunt van "Nieuw Links" staan, zitting hebben gekregen in het partijbestuur.

Wij willen hiermee niet beweren, dat een andere partij in ons land, welke dan ook, wél socialistisch wezen zou. Een andere socialistische partij is er evenmin. Een andere maatschappijvorm (noem het socialisme) komt namelijk niet tot stand door het streven van welke partij dan ook, maar kan alleen de uitkomst zijn van de klassestrijd der arbeiders. Maar met de klassestrijd van de arbeiders - men heeft het, één voorbeeld uit vele, op de 14e juni 1966 kunnen zien - hebben de zich socialistisch noemende partijen niets te maken en willen zij niets te maken hebben. Omgekeerd heeft de klassestrijd niets te maken met de politieke partijen.

Een tijdlang heeft het er de schijn van gehad dat 't anders was. Maar die periode ligt achter ons. Héél ver achter ons. Zó ver, dat slechts heel enkelen onzer haar nog beleefd hebben. Men moet zeker tot vóór de eerste wereldoorlog teruggaan om het maatschappelijke klimaat te vinden, waarbij de worstelingen der arbeiders gedekt leken door politieke vaandels. Het (liberale) Algemeen Dagblad heeft wel, na afloop van het PvdA-congres, in sierlijke metaforen geschreven over de "tien rode vlaggen op het podium van het congrescentrum", die "na twee en een halve dag vergaderen niet van kleur verschoten waren", maar deze woorden danken hun ontstaan aan een dubbel misverstand. In de eerste plaats is de rode vlag, zo zij dat al ooit geweest is, al lang niet meer het symbool van de werkelijke beweging der arbeiders en zelfs tien rode vlaggen kunnen niets aan dat feit veranderen. In de tweede plaats vergist het Algemeen Dagblad zich, wanneer het bedoelt te zeggen, dat de opnemings van "Tien over rood"-mensen in het bestuursapparaat de PvdA "roder" oftewel "socialistischer" heeft gemaakt. Nog nooit in de geschiedenis is een politieke organisatie in de richting der oppositie gedreven doordat er opposanten in de leiding kwamen. Integendeel, op grond van de ervaring mag er beweerd worden, dat daarmee de oppositie de wind uit de zeilen wordt genomen. Afgezien daarvan echter: "Nieuw Links" is niet "socialistischer" dan de PvdA-leiding tot dusver is geweest. "Nieuw Links" is netzomin socialistisch als drs. Den Uyl, prof. Vondeling of dr. Drees. "Nieuw Links" is radicaal, zoals ook D '66 radicaal is, waarmee "Nieuw Links" duidelijk verwantschap heeft, al was het maar 'n verwantschap in mentaliteit. Vandaar bijvoorbeeld, dat uit het kamp van "Nieuw Links" óver D '66 vaak een andere toon viel te beluisteren dan uit de mond van de vergrijsde functionarissen: soms feller (als van een teleurgestelde minnaar!), soms milder. Wat "Nieuw Links" en D '66 scheidt is niet de intensiteit van de vernieuwingsdrang, doch de omstandigheid, dat de een de ziekte met staatskapitalistische middelen wil cureren, de ander met liberaal-kapitalistische middelen.

DE ZIEKTE waarom het gaat is de ziekte van 't partijwezen. "De huidige politieke gisting in Nederland", schreef Sjoerd van der Schaaf aan de vooravond van het P.v.d.A.-congres in "Het Parool", "hangt samen met het veldwinnend inzicht, dat de grondslagen van het partijwezen niet meer van deze tijd zijn. In feite is er sprake van een late reactie tegen de negentiende eeuw, zoals die in de partij-indeling voortleeft. De tegenstellingen van toen zijn niet meer die van deze tijd. De ideeën van toen kloppen niet meer met de huidige toestanden. Hierover lijken overigens de meningsverschillen niet zo groot te zijn. Er is nauwelijks een politicus te vinden, die op zijn wijze niet een vernieuwer wil zijn. Wie wat scherper toekijkt, bemerkt echter zonder al te grote moeite, dat in veel gevallen de gedachten niet verder gaan dan het gieten van oude wijn in nieuwe zakken."

Met deze woorden van de Parool-commentator zijn wij het volkomen eens. Wat hij hier zegt hebben wij meer dan vijftien jaar geleden al betoogd. Wij gaan nog een stap verder. Ofschoon de beschouwingen van de heer Van der Schaaf vervat zijn in een opstel, dat de titel van "Hedendaags socialisme" heeft en wij in de loop van zo'n dertien jaren meermalen met de stukken in de hand bewezen hebben, dat de heer Van der Schaaf van socialisme voor iemand die er over schrijft ontstellend weinig afweet, zijn wij het, merkwaardigerwijze ditmaal zelfs eens met zijn conclusies en bedoelingen, zij het dan op een wijze, die hij niet bedoelt.

De conclusie van de heer Van der Schaaf luidt, dat "aanpassing aan de werkelijkheid onvermijdelijk is, ook voor het georganiseerde socialisme". Wat hij er mee bedoelt komt hierop neer, dat het "socialisme" maar moet worden prijsgegeven, omdat in West-Europa "de toestanden, waarop 't oude socialisme als een zinvol antwoord kon gelden, met democratische middelen een plaats in een weinig eervol verleden hebben gekregen." Wij onderschrijven dat, juist omdat de heer Van der Schaaf onder "socialisme" iets gans anders verstaat dan: de uitkomst der proletarische klassenstrijd, waarvan hij zelfs het bestaan ontkent hoe hoog de branding van die strijd ook op de kusten der bestaande samenleving beukt. Onder "socialisme" verstaat de heer Van der Schaaf een politiek ideaal, precieser omschreven: Het politieke ideaal van de oude arbeidersbeweging, die een einde wilde maken aan de roofofbouw op de arbeidskracht en meer nog de politieke ontrechting der arbeiders wilde bannen uit de maatschappij. Dát ideaal, daarin heeft de heer Van der Schaaf volkomen gelijk, is nagenoeg verwezenlijkt, zover althans als in een op de loonarbeid berustend stelsel mogelijk is. Als hij dergelijke idealen uit de tijd acht, de leuzen en termen die er verband mee houden versleten noemt, dan zullen wij hem niet weerspreken. Maar hij vergist zich, indien hij meent, dat zij iets te maken hebben met het socialisme, zoals Han Lammers zich vergiste toen hij op het congres verklaarde, dat "Het Vrije Volk" - óók na de z.g. ontkoppeling van de partij - een "socialistische krant moet blijven". "Het Vrije Volk" is nooit 'n "socialistische krant" geweest en ook "Het Volk" was geen socialistische krant. Niet voor niets zei Piet Wiedijk (Saks) eens, toen hij in het voormalige Amsterdamse Leesmuseum eens door een vriend bij de lectuur van "Het Volk" gestoord werd, op diens vraag of hij "de socialistische pers aan het doorsnuffelen was", "nee, ik ben zojuist met de burgerlijke begonnen."

De oude arbeidersbeweging was slechts naar de schijn een socialistische beweging en een krant als "Het Volk" was slechts naar de schijn een socialistisch blad. Die schijn, verre van kunstmatig te worden opgehouden, zoals in onze dagen - en dan op zo povere wijze - door "Het Vrije Volk", was een natuurlijk product van de maatschappelijke verhoudingen. Het "socialistisch kleed" der oude arbeidersbeweging, waar doorheen scherpe waarnemers, gelijk Saks, ook toen al haar ware kapitalistische gedaante zagen schemeren, dankte zij aan de ook door Van der Schaaf genoemde "19e eeuwse" maatschappelijke verhoudingen en tegenstellingen. Zij begon, naarmate die tegenstellingen en verhoudingen voor andere tegenstellingen en verhoudingen plaats maakten dat kleed, waarop zij eerst, als gevolg van eigen onklarheid omtrent haar wezenlijk karakter, trots geweest was, hoe langer hoe meer te ondervinden als een loden last. De eis, door Van der Schaaf geformuleerd, is

in feite niet de eis om het "socialisme" overboord te werpen, doch de eis een einde te maken aan de valse schijn, dat men socialistisch wezen zou.

Daar begrijpt niet alleen Van der Schaaf niets van (die zijn onkunde op het gebied van het socialisme nog weer eens even demonstreert door god-beter-'t de PSP de karakteriseren als een "partij, die zich geheel op het orthodoxe socialisme grondt"), maar het is al evenzeer abracadabra voor André van der Louw, die zich als representant van "Nieuw Links" op het congres uitsprak "voor samenwerking met iedereen op basis van een zakelijk minimumprogram", maar die in één adem verlangde, dat de PvdA "haar eigen socialistisch karakter zou handhaven en onderstrepen". Wat men niet heeft kan men natuurlijk ook niet handhaven. Is hier de reden te zoeken, dat de hoofdredacteur van "Vrij Nederland" van het drietal Dankert, Han Lammers en Dries Ekker gezegd heeft, dat twee ervan nog veel moesten leren? Nee, hij zei het in ander verband, maar het zou ook in de zin die wij bedoelen op zijn plaats geweest zijn. In ieder geval toonde - naar onze mening - Ekker, die in de dagen van de Amsterdamse tramstaking van 1955 zijn onvermogen om de klassenstrijd te verstaan allerduidelijkst demonstreerde en die notabene in de actie van het Amsterdamse gemeentepersoneel een manoeuvre van de staatskapitalistische CPN zag!, zich op politiek gebied veel reëler dan Han Lammers. Hij wilde namelijk op het congres op een "grote progressieve partij" aansturen. Dat is volgen ons inderdaad het perspectief, dat voor de PvdA opdoemt aan de politieke horizon, perspectief in de zin van de "oplossing", die zich aandient met onweerstaanbare wetmatigheid. Alles wat op 't jongste congres gezegd en tenslotte besloten is inzake het zogenaamde "stembusakkoord" met andere stromingen of partijen kunnen wij alleen maar zien als een stap op deze weg, een weg, die overigens lang geleden al door de SDAP is ingeslagen. Toen de Algemeen Dagblad-redacteur H.F. Heijmans in een slotbeschouwing over het congres schreef, dat de partij daarmee was teruggestapt naar het jaar 1913 toen de mogelijke samenwerking met de Vrijzinnig-Democraten onder dr. Bos de eerste maal in al zijn konsekwenties aan de orde kwam, toen had hij het bij het verkeerde eind. De PvdA is niet teruggekeerd naar 1913, zij voltooit een gebouw, waarvan de eerste blauwdrukken toen op tafel werden gelegd. Tans heeft gezegd (in 'n interview met V.N.): "Niet op de vlaggen, maar op de lading komt het aan." Tans heeft gelijk. De vlaggen zijn (nog) rood; de lading is (en was) het staatskapitalisme. Als de "duidelijkheid", waarover zoveel gepraat wordt, het vereist, zal de PvdA die "vlaggen" overboord gooien om haar lading te bewaren. Dat heeft het jongste partijcongres duidelijker dan ooit gemaakt aan iedereen, die er nog altijd aan twijfelde. Van der Schaaf zal dan verheugde commentaren leveren. Voor hij zich daartoe echter zet, zouden wij hem de raad willen geven eens te luisteren naar de oude Duitse keizer Wilhelm, die voor het fundamentele verschil tussen vlag en lading (bij de vroegere sociaaldemocratie!) al een scherper oog had dan waarvan hij heeft blijk gegeven. Op een receptie in het Berlijnse Slot sprak hij tot de latere rijkspresident Fritz Ebert de beroemde woorden: "Ach, Herr Ebert, ik heb niets tegen de sociaal-democratie, alleen de náám, die zou u moeten veranderen!"

+ +

+

MAAR, zal de lezer vragen, áls die vlaggen dan overboord gaan en de burgerlijke lading blijft, waaruit bestaat dan de vernieuwing? Is er dan niet juist sprake van het gieten van de oude wijn in nieuwe zakken, waartegen de heer Van der Schaaf uitdrukkelijk zijn stem verheven heeft? Ja en nee! Nee alvast voor Van der Schaaf zélf, die nog altijd het burgerlijke water voor rode wijn aanziet en die het loslaten van een schijn derhalve voor een nieuwe realiteit zal houden. Maar nee ook voor ons. Want 't loslaten van de schijn, het bewaren der bestaande werkelijkheid, dat is de enige "vernieuwing", die voor een partij als de PvdA binnen het bereik der mogelijkheden ligt. Er is, als dromers dat soms mochten denken, in het moderne kapitalisme geen plaats voor socialistische partijen. Dat is een waarheid die door de kapitalistische verhoudingen zelf lang verborgen is gebleven, maar

die thans hoe langer hoe scherper aan de dag treedt. De vernieuwing, waarom het in wezen gaat, wat er ook gepraat moge worden, dat is een aanpassing van het partijwezen aan de kapitalistische omstandigheden van vandaag. Die aanpassing zal de tegenstelling tussen de PvdA en de arbeiders, waarvan men zich ook in de partij wel vaag bewust is, niet verkleinen. Wie zich op het standpunt stelt, dat er pas van "vernieuwing" voor hem sprake is, wanneer de PvdA zich nieuwe politieke idealen heeft aangemeten, die ziet over het hoofd, dat er in onze tijd voor politieke idealen geen plaats meer is en dat het "nieuwe" van de toekomst juist daarin zal bestaan, dat wat er van idealen nog rest, grandioos zal worden uitverkocht of opgeruimd.

De idealisten zullen beweren, dat 't dan met het socialisme droevig is gesteld. Wij zijn een andere mening toegedaan. Het socialisme is voor ons niet een ideaal dat verwezenlijkt moet worden, maar de uitkomst van de werkelijke beweging, die de huidige toestand langzaam maar zeker omwentelt. Die beweging is de strijd van de arbeiders. Maar die ligt in een gans ander vlak dan dat, waarin zich de partijpolitiek afspeelt. Niet terwille van idealen strijden de arbeiders, maar op grond van hun proletarische positie. Niet voor het "socialisme" ook, maar voor hun direct materieel belang. Maar dat is voor de betekenis van hun strijd volslagen onbelangrijk, zoals het óók volslagen onbelangrijk is geweest, dat de PvdA en alle ándere partijen er bepaalde idealen en programma's op na hielden. Of moeten we Den Uyl c.s. nog uitleggen, dat de realiteit machtiger is dan wensen en verlangens? Het zal voor hem, vermoeden we, minder nodig zijn dan voor de mensen van "Nieuw Links", die nu mede-verantwoordelijkheid dragen voor de koers van de partij. Maar die zullen het gauw genoeg ondervinden.

+ +
+

DE INDRUK bestaat - niet bij ons overigens - dat nú gelukt is, wat de oppositie een jaar geleden op het Rotterdamse congres niet kon bereiken. De waarheid is anders. De partij is voortgemarcheerd op de weg waarop ze zich bevond, alleen naar de schijn is er een "ruk naar links", naar "nieuw links" wel te verstaan gemaakt. In werkelijkheid zijn de verschillen tussen "rechts" en "links" in de PvdA niet zo groot als het wel eens lijkt. En ook dát is op het congres onomwonden uitgesproken. De katalysator voor de "vernieuwing", dat is niet de oppositie. Aan de deur van de PvdA kloppen niet Laurens ten Cate en André Terlouw doch de maatschappelijke verhoudingen. Het kapitalisme enerzijds, de strijd van de arbeiders anderzijds, die zullen in de toekomst bepalen hoe de partij zich opstelt. Over het wáár behoeft niet geredeneerd te worden. Náást het kapitalisme en tegenover de arbeiders. En er is niemand in haar gelederen die dáár zijn stem tegen verheffen zal zomin als er ooit in de CPN bij alle ruzies ooit iemand is geweest die protesteerde, dat de CPN zich tegenover de arbeiders opstelde. Praten over het socialisme is één ding, de strijd van de arbeiders een ánder ding. Dat is het wat deze tijd aan de huidige generatie bezig is te leren. Overigens niet in het congrescentrum van het Amsterdamse RAI-gebouw natuurlijk.

=====

NOG STEEDS VOORRADIIG

de brochure:

WAS DE SOCIAAL-DEMOCRATIE OOI' SOCIALISTISCH?

(Een beschouwing over haar wezen)

Franco per post 1 gulden.

Bestellingen aan administratie "Daad en Gedachte".

DE ÉCHTE OPPOSITIE IN SPANJE

HET IS ALTIJD tegen het zere been van alle idealisten, wanneer wij beweren, dat de strijd tegen het kapitalisme in geen enkel opzicht afhankelijk is van de activiteit van idealistische partijen, groeperingen of personen. Hoezeer de idealisten onderling ook mogen verschillen (sociaal-democraten, bolsjewieken, anarchisten en alle schakeringen daartussen), in één ding stemmen ze volkomen met elkaar overeen: hun afkeer van de dagelijkse belangenstrijd van de arbeiders. Allemaal vinden ze, dat de strijd van de arbeiders niet moet worden gevoerd voor enige verbeteringen binnen het raam van 't kapitalisme, maar dat de strijd gericht moet zijn op het tot stand komen van een socialistische maatschappij. Het verwijt van de idealisten aan de arbeiders is dan ook steeds, dat ze te materialistisch zijn, dat ze allemaal maar koelkasten, t.v.'s, auto's en elektrische roomkloppers willen hebben, maar zich niet druk maken over de idealen van een socialistische samenleving. Zonder het te willen en te weten, stemmen ze hierin overeen met de bourgeoisie, die blijkbaar een fijnere neus heeft voor dat wat het kapitalisme bedreigt dan alle idealisten samen. Ook de bourgeoisie beklagt zich steeds over het materialisme van de arbeiders. Ook de bourgeoisie zou gaarne bij de arbeiders wat meer idealisme zien en wat minder materialisme. Wie mocht menen, dat dit voor de idealisten een reden zou zijn zich eens af te vragen, hoe het toch wel mogelijk is, dat zowel zij als de bourgeoisie het afwezig zijn van enig idealisme bij de arbeiders betreuren, komt bedrogen uit. En dat is eigenlijk ook volkomen begrijpelijk. Het zoeken naar de waarheid, het begrijpen van de werkelijkheid van alle dag, behoort niet tot hun taak. De taak van idealisten is slechts het verkondigen van het ideaal.

Het is jammer voor de idealisten, dat de werkelijkheid zo vaak roet in het eten gooit. Zo was het de idealistische anarchist Arthur Mendes Georges, die in "De Vrije" (anarchistisch tijdschrift) van juni 1966 naar aanleiding van het optreden van de bouwvakarbeiders in Amsterdam, tot de conclusie kwam, dat "de arbeidersklasse, het proletariaat pas in ernst die revolutionaire situatie kan scheppen, die vanmorgen (14 juni 1966, red. D. & G.) en in het begin van de middag nog vertwijfelde machthebbers het centrum van onze hoofdstad tot een waar slag- en slachtveld deed maken." Men zal moeilijk kunnen beweren, dat de Amsterdamse bouwvakarbeiders streden voor een socialistische maatschappij. Integendeel, zij streden voor hun belangen binnen de kapitalistische maatschappij, maar de werkelijkheid liet zien, dat hun strijd meteen gericht was tegen al of niet vertwijfelde machthebbers. Of bovengenoemde geciteerde conclusie van A.M.G. hem heeft genezen van zijn idealisme en zijn ogen geopend heeft voor de werkelijkheid van alle dag? Wij betwijfelen het. In latere nummers van "De Vrije" blijkt daarvan niets.

Een andere werkelijkheid, die roet in het eten der idealisten gooit, is te bespeuren in Spanje. Over de week van de strijd in Spanje (eind oktober/begin november) schreef K. van Bemmelen een beschouwing in "Vrij Nederland" van 11 november j.l. Hij spreekt daarin uitvoerig over de arbeiderscomitees. Daarvan zegt hij o.a.:

"Fundamenteel zijn de komitees kleine groepen arbeiders, die door hun collega's gekozen zijn, helemaal los van de officiële structuur van het staatsvakverbond. Deze raden kiezen op hun beurt afgevaardigden in het comité voor de hele bedrijfstak waartoe zij behoren, dat op zijn beurt vertegenwoordigd wordt in een overkoepelend comité.

In tegenstelling tot de vele illegale arbeidersorganisaties die sedert de burgeroorlog met meer of minder succes in Spanje opereren, beantwoorden de komitees niet aan partijpolitieke doelstellingen. Hun programma is vervat in twee actiepunten: strijd voor lotsverbetering van de arbeider en verzet tegen repressieve praktijken van het regiem. Ze schuwen daarbij overigens elke schijn van clandestiniteit. Hun protest-

en verzoekschriften aan de regering zijn steevast ondertekend door honderden leden en ze maken er geen geheim van wie hun leidende figuren zijn. 'De werkgevers hebben hun kamers van koophandel, waarom kunnen wij dan geen belangenvereniging hebben, buiten het syndicaat?', zei er een."

Het is dus aan geen twijfel onderhevig, dat volgens Van Bemmelen de arbeiderscomitees zuiver gericht zijn op het behartigen van de belangen der arbeiders. Van enig idealisme is geen sprake. Niet voor bepaalde idealen, niet voor het socialisme of voor de verdrijving van Franco strijden zij, maar louter en alleen voor hun belangen. Toch kwam zelfs de leider van de "socialistische oppositie" in Spanje, Prof. Enrique Tierno volgens Van Bemmelen tot de verklaring: "Deze manifestaties zijn het belangrijkste dat in Spanje gebeurd is sedert 1939. De arbeiders Komitees zijn de échte oppositie in dit land."

De konsekwentie van deze verklaring is natuurlijk, dat de idealistische groeperingen in Spanje met hun oppositie geen gewicht in de schaal leggen, doch dat de échte oppositie komt van de arbeiders, die louter en alleen voor hun belangen vechten. Of de idealisten die konsekwentie zullen trekken? Wij zijn er van overtuigd, dat zij dat niet zullen doen, doch zullen doorgaan met hun gelamenteer over het gebrek aan idealisme bij de arbeiders.

=====

EEN LIEDJE VAN VERLANGEN.

OP HET CONGRES van de PvdA heeft drs. Den Uyl verklaard, dat men in de PSP 'n "authentiek socialistisch verlangen naar vernieuwingen" aantreft. Wij zouden hem willen vragen: wat is dat eigenlijk?

Als drs. Den Uyl gerept had van 'n verlangen naar socialistische vernieuwingen, dan zouden wij geweten hebben waarover hij het had. Wij zouden hem er dan op gewezen hebben, dat het liedje van verlangen alleen niet voldoende is en dat een partij kan blijven verlangen tot ze een ons weegt, maar dat een socialistische vernieuwing van de maatschappij alleen maar door de strijd van de arbeiders tot stand kan komen, niet door een partij, ook al zou haar verlangen nog zo oprecht zijn, aangenomen dat zoiets allemaal mogelijk zou zijn.

Drs. Den Uyl echter heeft niet gesproken van een verlangen naar socialistische vernieuwingen, doch van een "socialistisch verlangen naar vernieuwingen", in het midden latend wat dat dan wel voor een soort van "vernieuwingen" zouden zijn. Sterker, hij heeft het over 'n "authentiek socialistisch verlangen naar vernieuwingen" gehad, wat bij ons het vermoeden doet ont-

staan, dat er daarnaast dan ook een "niet-authentiek socialistisch verlangen naar vernieuwingen" moet bestaan. Waar hij het "authentiek socialistisch verlangen, enz." bij de PSP ontwaart, ligt het vermoeden voor de hand, dat het "niet-authentiek socialistisch, enz." bij de PvdA te vinden zou zijn. Indien echter, gelijk bij drs. Den Uyl, in beide gevallen van vernieuwingen zonder meer en zonder nadere karakteristiek sprake is, zouden wij hem wel eens willen vragen in hoeverre het verlangen naar zúlke (duidelijk vage) vernieuwingen "socialistisch" zijn kan, geheel afgezien van de vraag: authentiek of niet? En wat acht drs. Den Uyl bij de PSP eigenlijk authentiek? Bedoelt hij een verlangen, dat authentiek is, of acht hij het verlangen authentiek socialistisch? Als het verlangen niet-authentiek, niet echt, dus onecht zou zijn, dan heeft men uiteraard met boerenbedrog te maken. Indien echter het verlangen niet écht-socialistisch zou zijn dan heeft men natuurlijk óók met een vervalsing te doen. Dat spreekt, gelijk het evenzeer spreekt, dat wij, als het om het socialisme gaat de kwestie van echt of vervalst liever niet door drs. Den Uyl zouden laten uitmaken, al willen we hem zijn kennis van vervalsingen niet betwisten.

=====

I n g e z o n d e n .

Z E S V R A G E N E N Z E S P O G I N G E N

T O T B E A N T W O O R D I N G

DE HEER BRENDEL ben ik al sinds mei 1966 een antwoord op zijn "Open brief aan Provo Roel van Duyn" schuldig. Dat zijn manier van denken typerend is voor "Daad en Gedachte" werd mij duidelijk bij het lezen van de laatste jaargang van uw blad. Ik wil door deze nogal sekundaire reactie niet alleen ingaan op wat Brendel in zijn brief aan de orde gesteld heeft, maar aan de hand van 6 kernproblemen hoop ik u 'n frontale botsing over de hele linie van twee ideeënwerelden te kunnen demonstreren.

1. Is het proletariaat krachtens zijn positie revolutionair?

De positie van 't proletariaat verandert voortdurend en daarmee zijn houding t.a.v. de bestaande orde. Tot in het midden van deze eeuw verkeerde het proletariaat in grote materiële nood die haar tot de strijd dreef, die des te feller was naarmate de nood groter was. Maar niet alleen de nood dreef haar daartoe, ook het revolutionair bewustzijn van het proletariaat. Dat gaf aan haar worsteling een mythologische kracht, een perspectief naar een nieuwe wereld. D. & G. gelooft niet in dit (revolutionair) bewustzijn, altans niet in de noodzaak ervan. Toch is het dit bewustzijn dat het proletariaat tot klasse maakt; een klasse is niet alleen een sociaal-ekonomische categorie maar ook een sociaal-psychologische.

De bovenstaande vraag kan bevestigend worden beantwoord als aan twee voorwaarden wordt voldaan. Met "positie" moet bedoeld worden de positie van 't Westeuropese proletariaat tot in het midden van deze eeuw. Dit proletariaat moest er zich ten tweede van bewust zijn dat het 't kapitalisme omver wilde werpen om een socialistische maatschappij op te bouwen. Werd aan die laatste voorwaarde niet voldaan, dan bleek het mogelijk dat het proletariaat alleen in die povere zin revolutionair optrad dat het bereid was fascistische leiders te volgen om het "demokratiese" kapitalisme te vernietigen en een rechtse diktatuur te helpen vestigen, of het bleek mogelijk dat het 't demokraties kapitalisme rustig liet voortbestaan.

De inhoud van het begrip proletariaat is in de loop van de tijd verandert. De proletariër van nu heeft met de proletariër van 100 jaar geleden nog "slechts" gemeen dat hij in loondienst werkt, uitgebuit wordt en vervreemd is. Loondienst, uitbuiting en vervreemding zijn niets dan theoretiese begrippen die wij op de werkelijkheid aanleggen. Vanuit het oogpunt van de revolutie zijn ze slechts van belang in zoverre als het proletariaat ze als verwerpelijk ervaart. Helaas akseptteert het proletariaat van vandaag het begrip loondienst, gebruikt het 't begrip uitbuiting met ironie en gebruikt het 't woord vervreemding helemaal niet.

Het proletariaat is vandaag tevreden: hij is de kleine bezitter van autoos, ijskasten en televisies geworden. Dat 't tegelijkertijd een gevoel van ontevredenheid heeft kan slechts verklaard worden door het aanleggen van begrippen die het niet kent of verwerpt (vervreemding, uitbuiting, verslaafde konsumentendom). Voor zover het proletariaat strijdt, strijdt het in de bestaande orde voor eisen van kwantitatieve aard (meer loon, vakantie, vrije tijd) en niet er tegen. Het is mogelijk dat de eerste strijd t.z.t. zal omslaan in de tweede, maar krachtens de huidige positie van het "proletariaat" lijkt me dat niet onvoorwaardelijk noodzakelijk. De gemiddelde werknemer van vandaag meent in de laatste instantie ondanks allerlei gekanker toch belang te hebben bij het handhaven van de bestaande orde.

De stelling van D. & G. dat het proletariaat de enige revolutionaire klasse

is bestrijd ik. Niet alleen is het in west-europa op dit moment in 't geheel niet revolutionair, er komen andere klassen op die wat revolutionaire kracht betreft meer beloven: het provotariaat en de intellektuelen (dit werk ik onder vraag 6 nader uit). In de derde wereld en elders (het zwarte proletariaat in de V.S.) is het proletariaat inderdaad revolutionair, maar zelfs hier is het niet de enige revolutionaire klasse. De boeren lijken me minstens even revolutionair.

De ontwikkeling van de produktie-verhoudingen vereenvoudigde de klasse-tegenstellingen in de negentiende eeuw tot een strijd van het proletariaat tegen de bourgeoisie. In de twintigste eeuw werd zij gekompliseerd door de opkomst van nieuwe klassen: eerst de managers, in de tweede helft van de eeuw het provotariaat.

Ik vrees dat uw toepassing van het dialekties materialisme met als resultaat de konklusie dat het proletariaat nu evenals in de vorige eeuw de enige revolutionaire klasse is door Marx vulgair zou worden genoemd.

2. Is alle verzet klasse-verzet?

Ja, zegt Brendel in zijn brief. Dit betekent dat alle oorzaken van alle konflikten van de mensen uiteindelijk terug te brengen zijn tot die ene: de klassenstrijd. Is dat werkelijk de enige motor die ons drijft?

In mezelf voel ik nog een heleboel andere krachten aan het werk. Mijn individuele creativiteit wordt b.v. geprikkeld door de drang me van anderen te onderscheiden, door het verlangen naar vrouwen, door allerlei krachten die ik niet bewust ken maar waarvan Freud de doodsdrijf noemde en Adler de drang om mijn minderwaardigheidsgevoelens te kompenseren.

Ontkent D. & G. al deze prikkels die niet direkt door de produktie-verhoudingen worden beïnvloed? Is alleen het histories en dialekties materialisme in staat ons handelen te verklaren? Dat zou een ontkenning van al het irrationele in de mens inhouden. En een ontkenning van het rationele! Want het is tenslotte de menselijke ratio die de schepper van al onze produkten, produktie-middelen en produktie-verhoudingen is.

De materiële onderbouw en de geestelijke bovenbouw beïnvloeden elkaar wederzijds en zijn ondenkbaar zonder elkaar. Zonder instrumentarium kan de ingenieur niet werken en de machines worden niet uitgevonden zonder ontwerpers. De onderlinge afhankelijkheid van materiële onderbouw en geestelijke bovenbouw ontkennen is de zelfstandigheid van onze geest en ons scheppingsvermogen ontkennen.

Het verzet van de mens is elementair en karakteristiek voor ons bestaan. Ook in een klassenloze maatschappij zullen we redenen voor verzet vinden.

3. Wat is de betekenis van idealen?

Dat zij, samen met andere oorzaken, ons drijven, omdat wij in de verwezenlijking ervan ons belang menen te zien.

Het ideaal van een 18-jarig Zweeds meisje was het figuur van de Engelse tiener-idool Twiggy. Ze nam een streng diëet, vermagerde en vermagerde tot ze eraan stierf. Het ideaal van miljoenen volgelingen van Hitler was het Derde Rijk. Zij streden voor hun Führer, offerden zich op en voor zover ze niet sneuvelden kwamen ze in de grootst mogelijke materiële ellende terecht. Vele rijke intellektuelen uit de vorige eeuw hadden het socialisme als ideaal. Zij schonken hun bezittingen weg en stierven in sommige gevallen een martelaarsdood. Ik wil hiermee zeggen dat een ideaal een geestelijk belang is voor de mens, dat even zwaar kan wegen als een materieel belang. Deze twee soorten belangen hoeven elkaar helemaal niet te dekken of te kamoefleren. De voorbeelden die ik gaf wijzen erop dat de ideeële belangen van de mensen vaak openlijk en bewust in strijd zijn met hun materiële belangen.

"Kultuur" hoeft daarom ook geen getrouwe afspiegeling te zijn van de maatschappij en de heersende produktie-verhoudingen. Brendels stelling dat een rotte maatschappij noodzakelijk een rotte kultuur met zich mee brengt lijkt me lang niet algemeen geldig. Als deze stelling waar was, dan zou de kultuur die tot dusver voortgebracht is bijna zonder uitzondering rot zijn, want de mensen-maatschappij is dat vrijwel de hele geschiedenis door geweest. Maar de waarheid is dat zelfs bij uitstek rotte maatschappijen hoge kulturen hebben voortgebracht. Het feodale en zieke Frankrijk van Lodewijk de XIVe heeft alle grote denkers van de Verlichting voortgebracht, het smerigste kapitalisme van de 19e eeuw bracht de grote socialistische theoretici voort, het ten ondergang gedoemde Tsarisme Dostojewski, Tdostoy, Moessorgski enz. enz., de volkomen krachteloze Weimar-republiek Dada, de expressionisten, Brecht, Tucholsky enz. enz. Ik stop, maar ik kan elke lezer van D. & G. met voorbeelden overstelpen.

De menselijke geschiedenis is te grillig en gekompliseerd om door eenvoudige methodes als dialekties en histories materialisme gevangen te kunnen worden. Zo er al historische wetten bestaan, dan zijn deze wetten gebonden aan allerlei voorwaarden en maar van beperkte toepasbaarheid.

D. & G. is trouwens zelf van idealen doordrenkt. Wat brengt u ertoe om geld en vrije tijd aan de uitgave van een krantje op te offeren? Niets dan ideeële belangen: geloof in de arbeidersklasse, hoop op de toekomst van een raden-maatschappij enz.

4. Had Marx een ethos?

Ja, het ethos dat de mens zichzelf moet worden. Dat hij zich niet moet laten vervreemden van zijn produkten, dat hij zijn eigen geschiedenis moet maken. Dit ethos lees ik uit zijn werk.

Marx brengt dit ethos in de vorm van een analyse van de maatschappelijke ontwikkeling. Door de nadruk op de wetenschappelijkheid van zijn analyse te leggen kamoefleert hij zijn zedelijke inspiratie. Hij stelt het voor alsof zijn ethos geen willekeurig en subjektief patroon van morele waarden is, maar alsof het samenvalt met zijn analyse van maatschappij en geschiedenis. Toevallig is Marx' analyse van de maatschappij er een die op het kommunisme uitloopt, een maatschappij waarin de mens niet langer vervreemd is, de mens zichzelf wordt en zijn eigen geschiedenis maakt. Wie niet door deze toevalligheid heen wil zien zal zich altijd met de technische details van Marx' analyse bezig moeten houden zonder veel belang te hebben met de ethies-humanistische boodschap erachter. Volgens mij heeft Marx niets anders gedaan dan zijn ethos in de geschiedenis van de mensheid projekteren in zijn poging om de (Hegelse) filosofie aan de aarde en de mens te binden.

Wel degelijk wees Marx de weg naar het socialisme. Waarom anders zou hij zich ingespannen hebben voor politieke organisaties zoals de Internationale en de Kommunistenbond? Waarom zou hij het Kommunistisch Manifest geschreven hebben? Om de arbeiders te zeggen dat het resultaat van de kapitalistische ontwikkeling het socialisme zou zijn, of zij het wilden of niet, ongeacht wat "deze of gene proletariër, ja het hele proletariaat zich voorstelt"?

Marx wilde de arbeiders aansporen tot strijd tegen het kapitalisme en tot het opbouwen van een socialistische orde. Hij was een opruier en geen schoolmeesterende betweter. Het marxisme is een aktie-filosofie, dat in Marx' stellige verzekering dat de ontwikkeling naar het socialisme gedetermineerd is een ekstra stimulans en vertrouwen vond. Deze combinatie van determinisme en aktie-filosofie, die een beroep op de wil deed, hield natuurlijk het gevaar in dat zij met zichzelf in strijd zou komen. Een hartstochtelijke oproep tot strijd (Het Kommunistisch Manifest) wordt overbodig als de komst van het socialisme toch al vast staat (Das Kapital etc.). Maar misschien is ook dit een vorm van dialektiek.

In de Marxistische filosofie is het logies dat er 'n voorhoede is. Het pro-

letariaat zelf is de voorhoede van de massa. De Internationale was in Marx' tijd de voorhoede van het proletariaat. De voorhoede stelt de arbeiders het Beeld van de Revolutie voor ogen en beïnvloedt zo hun optreden (want optreden kunnen zij op duizend manieren!). Propaganda is voor de voorhoede onmisbaar.

Politieke belangstelling is een barometer voor het sociale bewustzijn van de arbeidersklasse. Ik zie niets verheugends in het feit dat het Nederlandse proletariaat zo weinig belang stelt in de oorlog in Vietnam. Het is een van die afschuwelijke oorlogen geworden die de hele mensheid direkt aangaan, omdat ze het voortbestaan van onze cultuur op losse schroeven zetten. In deze omstandigheden te zeggen dat het juist mooi is dat het proletariaat "de politiek" aan de bourgeoisie overlaat is een volkomen steriele konseptie, waar de bourgeoisie overigens voor in z'n handen zal klappen. Het is tragies genoeg dat het proletariaat zich passief voelt, toeschouwer bij de grote wereldgebeurtenissen zonder enig verlangen in te grijpen. Terwijl het proletariaat die mogelijkheid wel heeft! Als de munitie-fabrieken in de V.S. gingen staken en de soldaten weigerden zou het met de oorlog snel genoeg gedaan zijn. Al het bestaande als redelijk aanvaarden, zoals D. & G. blijkbaar doet, is een stap terug naar Hegel en het is allebehalve Marx-isties omdat voor Marx de bestaande werkelijkheid onredelijk was en door ons ingrijpen de toekomst redelijk moest worden.

5. Waren Lenin en Trotzky marxisten?

In die zin dat zij Marx' theorie geaktualiseerd hebben. Zij deden een poging het proletariaat aan de macht te brengen. Dat hun dat uiteindelijk niet gelukt is ligt aan de manier waarop zij dat wilden en de omstandigheden waaronder hun poging plaatsvond. Maar Marx' essentiële inzichten: dat de klassenstrijd de motor van de vooruitgang is, dat de cultuur zich vormt naar de materiële grondslagen van de maatschappij, dat het proletariaat een diktatuur over de bourgeoisie moet instellen, dat het proletariaat tenslotte alle klasse-tegenstellingen (en de politieke uitdrukking daarvan, de staat) zal opheffen, onderschreven zij. Daaraan is bij bestudering van hun geschriften niet te twijfelen. Alleen waren zij misschien in zoverre geen marxist, dat zij de Kommunistiese Partij een te grote rol toekenden. Maar ook dat is twijfelachtig als je kijkt naar Marx' centralisatie van de 1e Internationale o.l.v. een tenslotte zeer machtig centraal komitee.

6. Wat is de funktie van het provotariaat en de intellektuelen?

Marx schrijft in "La misère de la Philosophie": "Het weefgetouw roept een maatschappij met feodale heren te voorschijn, de stoommachine een maatschappij met industriële kapitalisten". Wat voor maatschappij roept een computer te voorschijn? Ik ben bang dat dit een maatschappij zal worden die beheerst wordt door een klasse van managers, waar tegenover een grote massa van werklozen komt te staan. Deze werkloze massa zal vooral bestaan uit jongeren, omdat dit de groep is die het eerst door werkloosheid getroffen wordt. Zij zullen de psychologische behoefte hebben de arbeid door iets anders te vervangen (b.v. door spel) en om in opstand te komen tegen de almacht van de managers. Zo vormen zij wel een sociaal-ekonomiese als een sociaal-psychologische klasse. Ik noem die klasse provotariaat omdat ze niet in loondienst werkt en provoceert.

De voorlopers van deze klasse bevinden zich al onder ons. Niet alleen de provoos, maar ook de studenten van West-Berlijn, Spanje, Straatsburg, Berkeley, de hippies etc. Deze bewegingen zijn nu nog incidenteel maar zullen met de triomf van de automatie gewoon worden. Meesmuilen met Leonhard Huizinga over het verdwijnen van de beweging Provo lijkt me voorbarig.

De intellektuelen zullen eveneens enorm in aantal toenemen door het massale onderwijs dat deze generatie ontvangt en de volgenden nog in sterkere mate zullen ontvangen. Kennis kan een revolutionaire invloed hebben en daarom verwacht ik dat veel intellektuelen zich in de toekomst zullen aansluiten bij het verzet van

het provotariaat. Deze trend is trouwens nu al duidelijk zichtbaar in Amerika, Europa en Rusland.

Het toekomstige provotariaat zal samen met de intellektuelen en het proletariaat van de derde wereld de functie van het voormalige proletariaat van de oude wereld overnemen. Dit is het perspectief wat ik zie en ik mis dat perspectief bij de verheerlijking van de onafhankelijke strijd van de arbeiders door D. & G. Natuurlijk waardeer ik deze laatste strijd (ik weet wel dat dat slechts uw verachting oproept), maar ik zie er geen toekomst in.

Ik ben me bewust de opgeworpen vragen alleen maar schetsmatig beantwoord te hebben. Uitputtende behandeling zou leiden tot het schrijven van evenzovele boeken. (Overigens heb ik over de laatste vraag inderdaad een boek geschreven, "Het Witte Gevaar"). Ik hoop oprecht veel van uw repliek te kunnen leren.

Roel van Duyn

Z E S A N T W O O R D E N A A N

R O E L V A N D U Y N

OP EEN "Open brief", waarmee een onzer makkers zich ruim anderhalf jaar geleden in "Daad en Gedachte" tot Roel van Duyn richtte, heeft deze door bijzondere omstandigheden thans pas kunnen antwoorden. Hij heeft dat gedaan met het voorafgaand stuk in de vorm van zes vragen en zes antwoorden daarop van zijn kant. Onze antwoorden op dezélfde vragen zal de lezer hieronder aantreffen. Wij schrijven: "onze antwoorden". Wij bedoelen daarmee: de antwoorden van de gehele D & G-redactie. Roel van Duyn toch roert in zijn stuk véél meer aan dan destijds in de "Open brief" aan de orde werd gesteld, hetgeen uiteraard zijn goed recht is. Hij is zich van dat "meer" ook bewust. Hij richt zich duidelijk niet alleen tot de "Open brief"-schrijver, maar tot onze gehele groep. Hij wil aan de hand van zes "kernproblemen" het verschil demonstreren tussen onze opvattingen en de zijne. Vandaar dan dat hetgeen volgt een onpersoonlijk karakter draagt. Niet slechts de samensteller van de "Open brief", maar ieder onzer zou het hebben kunnen schrijven.

+ +

+

Bij onze beantwoording zullen wij Roel van Duyn op de voet volgen. Met dien verstande echter, dat wij ons voorstellen de zes problemen die hij aanroert op zijn minst tweemaal te behandelen: éénmaal zeer beknopt en éénmaal in een wat uitvoeriger toelichting. Wij doen dat terwille van de duidelijkheid. De zaken die hij aansnijdt hangen namelijk zeer nauw samen. Het zal blijken - menen wij - dat een "toelichting" soms pas in het totaal van onze zienswijze zijn juiste plaats kan krijgen. Voorts zal Roel van Duyn begrijpen, dat het ons onmogelijk is alle door hem aangesneden zaken uitputtend te behandelen. Zouden we dát willen doen, dan zouden we daaraan minstens drie nummers van "Daad en Gedachte" moeten wijden en dat is natuurlijk ondoenlijk.

+ +

+

En hier dan allereerst een kort en zakelijk antwoord op de zes vragen van Roel van Duyn.

1. Is het proletariaat krachtens zijn positie revolutionair?

Dat hangt er van af, wat men onder "revolutionair" verstaat. Verstaat men

daaronder: een bepaalde maatschappij-opvatting toegedaan, vervuld van de wens een einde te maken aan de bestaande orde, getypeerd door een bepaald "bewustzijn", enz., enz., dan is het proletariaat niet revolutionair en dan is het ook nooit revolutionair geweest, ook niet vóór het midden van deze eeuw en evenmin in de voorafgaande eeuw. Als wij de vraag niettemin bevestigend beantwoorden, dan bedoelen wij daarmee, dat de maatschappelijke positie van de arbeiders nu eenmaal zo is, dat vrijwel al hun acties hen óngewild en ónbedoeld in conflict brengen met de burgerlijke samenleving als zodanig en dat zij met hun optreden, ook indien zij dat niet in het minst vermoeden, hetzij een direct, hetzij een mogelijk gevaar vormen voor de bestaande sociale orde.

2. Is alle verzet klasse-verzet?

Nee natuurlijk. Toen de schrijver van de "Open Brief" die vraag in bevestigende zin beantwoordde, deed hij dat in beperkter verband. Hij bedoelde: alle verzet, dat ooit in het verleden een bedreiging vormde voor een gevestigde orde en elk verzet, dat in het heden een bedreiging voor de heersende samenleving vormt, is het verzet van die klasse, wier onderdrukking het wezenlijk kenmerk dier samenleving uitmaakt. 't Slavenstelsel bestaat, waar men er slaven op na houdt; 't feodalisme wordt gekenmerkt door de knechting van de derde stand; het wezenlijke kenmerk van het kapitalisme is de uitbuiting van het proletariaat. Bedreigd worden slavenstelsel, feodalisme en kapitalisme door het verzet van respectievelijk de slaven, de derde stand en het proletariaat.

3. Wat is de betekenis van idealen?

Wat hun betekenis ook moge zijn - en natuurlijk hebben zij een betekenis - de wereld hebben zij nog nooit veranderd. Niet het ideaal van de menselijke vrijheid is het, dat een einde gemaakt heeft aan de slavernij in de zuidelijke staten van Noord-Amerika, maar het belang van de kapitalistische ondernemer. Geen idealen hebben Lodewijk XVI onder de guillotine gebracht, maar de economische belangen van de bourgeoisie. Rijke intellectuelen mogen er - zoals Roel van Duyn opmerkt - "socialistische idealen" op na gehouden hebben, het socialisme is daardoor nog geen stap dichterbij gekomen.

4. Had Marx een ethiek?

Ja, zegt Roel van Duyn. Nee, zeggen wij, tenminste niet in de zin, waarin 't door Roel van Duyn bedoeld wordt. Marx, zegt Roel van Duyn, wilde de arbeiders aansporen tot strijd tegen het kapitalisme. Nee, zeggen wij, dat lag hem verre. De arbeiders streden trouwens - in de zin waarin wij het zopas (zie antwoord 1) uiteengezet hebben - al tegen het kapitalisme lang voordat Marx zelfs maar geboren was. Dat hij voor de opbouw van een socialistische orde zou zijn geweest - hijzelf ontkent het nadrukkelijk! - is een misverstand. Dat zijn (Marx') analyse van de maatschappij vermengd zou zijn met een ethische "boodschap" is in strijd met vrijwel elke regel, die Marx geschreven heeft. Dat Marx een "voorhoede" "logisch" vond wordt weersproken door de kritische wijze, waarop hij zich over zo'n voorhoede uitgelaten heeft. Dat politieke belangstelling een barometer voor het sociale bewustzijn van de arbeidersklasse zou wezen, is 'n stelling, die door Marx met grote scherpthe is bestreden.

5. Waren Lenin en Trotzki marxisten?

In geen enkel opzicht. Hun filosofie is het burgerlijk materialisme. Al hun overige concepties zijn de in marxistisch jargon verpakte theoretische uitdrukking van de bijzondere problemen der rijpende Russische revolutie, die een burgerlijke revolutie was. Dat zij - zoals Roel van Duyn beweert - een poging deden het proletariaat aan de macht te brengen is pure fantasie van Roel van Duyn. Zij wilden de bolsjewistische partij aan de macht brengen en zij deden wat zij konden om machtsvorming door de arbeiders te verhinderen.

6. Wat is de functie van het provotariaat en de intellectuelen?

De menselijke samenleving stelt de productie voorop. Zonder productie zou er geen menselijke samenleving zijn. Natuurlijk produceert de hoolenmens zijn voedsel en zijn primitieve kleding op een andere manier dan de veetelers en de landbouwers van een later tijdperk en die deden het weer anders dan de mens in de industriële samenleving. Maar geproduceerd werd er! Klassen onderscheiden zich van elkaar door de wijze, waarop zij bij de productie zijn betrokken. Wie niet aan de productie deelneemt vormt géén klasse op zichzelf, zoals Roel van Duyn veronderstelt. Men spreekt nooit - en terecht niet - van de klasse der werklozen. Men heeft het over een werkloze arbeider of over een werkloze intellectueel, dat wil zeggen over lieden, die op grond van afkomst, opvoeding, enz. enz., hetzij uit de ene, of uit de andere groep der aan de productie deelnemenden afkomstig zijn. Studenten behoren - de armzalige pogingen tot "verproletarisering" van de universiteit ten spijt - practisch altijd tot de burgerlijke klasse. Dat zij er soms radicale denkbeelden op na houden zegt niets omtrent hun klasse. Het is een dwaling van Roel van Duyn (zie ook onder 3 en 4), te menen, dat "denkbeelden" de klasse bepalen. Dat doen uitsluitend de maatschappelijke verhoudingen, dat wil zeggen de verhoudingen van het productieproces. Alleen wie die negeert en daarmee dus feitelijk de klas-
sekenmerken negeert kan tot de stelling komen, dat de intellectuelen een revolutionaire "functie" te vervullen zouden krijgen; alleen wie die negeert kan het "provotariaat" als een "klasse" opvatten. Wij achten dat in strijd met de maatschappelijke realiteit die wij om ons heen zien.

+ +
+

T O E L I C H T I N G E N

1. Het proletariaat wil het kapitalisme niet omver werpen en heeft dat nooit gewild. In dát opzicht is het proletariaat zichzelf gelijk gebleven, al is het volkomen waar, dat de arbeider van nu op geen stukken na dezelfde is als de arbeider van voorheen. Wanneer Roel van Duyn gelooft, dat het proletariaat in het verleden uit grote materiële nood tot revolutionair verzet kwam, dan vergist hij zich. Hoe groter de materiële nood, des te geringer het proletarische verzet. In de crisistijd van de dertiger jaren was er van klassenstrijd van de arbeiders veel minder sprake dan in de zogenaamde welvaartsperiode van na de oorlog. Waaruit spruit het verkeerde denkbeeld van Roel van Duyn voort? Hieruit, dat hij de dagelijkse klassenstrijd van de arbeiders om een betere positie in het kapitalisme niet voor "revolutionair verzet" aanziet, een wanhoopsrevolte als die van de Silezische wevers in 1844 wellicht wél. Of een Marx bijvoorbeeld die weversopstand dan niet van grote betekenis heeft geacht? Dat heeft hij, maar alleen omdat die opstand ondernomen werd door mensen van een bepaalde klasse en door dát feit alleen (en verder door niets) iets van toekomstige ontwikkelingen en tegenstellingen liet zien.

Waar de arbeiders altijd voor gestreden hebben en waarvoor zij nog dagelijks strijden, dat is: een groter aandeel in het maatschappelijk product, in de nationale rijkdom en tegemoetkoming aan hun wensen op het gebied van wat men de secundaire arbeidsvoorwaarden pleegt te noemen: vrije tijd, pauze's, afschaffing van het boetestelsel e.d. Alleen: naarmate 't kapitalisme zich ontwikkelde zijn de concrete objecten waarop zich hun wensen richten niet dezelfde gebleven. Vroeger wilde de arbeider een woninkje inplaats van een krot of hij wilde een fiets. Nu wil hij een flatje, een auto, een ijskast en een televisie. Roel van Duyn zal zeggen: hij heeft het ook allemaal gekregen. Inderdaad. Maar vandaag reeds schept 't kapitalisme nieuwe behoeften. Morgen zal hij meer willen. Bij zijn strijd om meer botst hij op het kapitalisme. HIJ, niet een ander. Elke niet-arbeider, die de bevrediging van onvervulde wensen of behoeften nastreeft, staan daarvoor "kapitalistische" middelen ten dienste, dat wil zeggen middelen, die in overeenstemming zijn met de algemene geest van de maatschappij. De arbeider kan het alleen maar via zijn loonzakje, door zich collec-

tief te verzetten tegen voorwaarden en omstandigheden, die uitgerekend de voorwaarden voor het huidige bestel vormen.

Daar komt dan nog iets bij. Dit namelijk, dat de enig mogelijke organisatievorm van dat verzet - een organisatie van de arbeiders zélf - hem terstond in conflict brengt met de bestaande samenleving. Niet voor niets zei mr. Ensing, die voor de gemeente Amsterdam optrad, toen een aantal trammannen dat gestaakt had zijn zaak voor het scheidsgerecht bracht, dat een "wilde" staking een revolutionaire daad was, die niet getolereerd kon worden. Roel van Duyn zal zeggen, dat "happenings" bij het Lieverdije evenmin getolereerd werden. Inderdaad. Het verschil is, dat men in de "happenings" een gevaar zag voor de openbare orde, in de wilde staking van de trammannen en van anderen daarentegen - en terecht - een gevaar voor de sociale orde!

Om terug te komen op het typische verschil tussen een arbeider en een niet-arbeider: een intellectuele beoefenaar van een vrij beroep, die een auto kopen wil, komt niet in botsing met het kapitalisme; een arbeider die hetzelfde wil komt dat wél, ook al is hij op die botsing helemaal niet uit. Dát is het kenmerkende verschil tussen een arbeider en een niet-arbeider. Daarin ligt het wezenlijke kenmerk van de proletarische positie. In die zin is de strijd van de arbeiders krachtens hun positie een omwentelende strijd. Of de betrokkenen zich daarvan bewust zijn of niet heeft er totaal niets mee te maken. Wat zij eigenlijk willen is een gans andere zaak. Dacht Roel van Duyn, dat de buschauffeurs in 1960 uit waren op "revolutionaire machtsvorming" toen zij weigerden uit te rijden en een eigen stakingscomité vormden? Heus, ze streden precies voor datgene wat hij als een teken van "verburgerlijking" beschouwt. Niettemin beschouwde de toenmalige regering-De Quay dat stakingscomité als een macht, waarmee zij wilde onderhandelen.

Tenslotte, laat Roel van Duyn zich eens rekenschap geven van het volgende: een arbeider die belangstelling heeft voor z.g. socialistische, pacifistische, humanitaire of weten wij veel wat voor idealen, die wordt door de burgerlijke idealisten hemelhoog geprezen. Zodra echter een arbeider het beter wil hebben wordt hij met weten wij wat voor verwijten allemaal overstelpt. Dát is karakteristiek en het is allerminst nieuw. Wat men de arbeider altijd het meeste kwalijk genomen heeft dat is wat men zijn materialisme noemde. Juist dat, ja zeg maar gerust "platte" materialisme zal de maatschappij veranderen.

2. In een slavenstaat als die van Rome kende men naast de slaven nog een groep als bijvoorbeeld de plebejers, die vaak heftige conflicten met de patriciërs hadden. Maar bedreigd werd Rome nooit door de plebejers, doch alleen maar werkelijk door de grote slavenopstanden, zoals die op Cicilië of die van Spartacus, waartegen zich dan ook patriciërs én plebejers gezamenlijk teweer stelden.

Zou Roel van Duyn soms willen opmerken, dat in ónze samenleving het proletariaat zich in het geheel niet tegen 't kapitalisme verzet? Ja, dat wil hij inderdaad. Ons antwoordt luidt, dat ook de arbeiders zich verbeelden, dat zij niet tegen het kapitalisme strijden, doch alleen maar voor hun auto of hun ijskast of tegen een hogere snelheid van de lopende band. Maar juist als zij voor auto of ijskast vechten, vechten zij tegen het kapitaal, hoe graag overigens de auto- en de ijskastfabrikant willen, dat zij hun producten kopen.

3. Als Roel van Duyn voor de betekenis van idealen een lans breekt, dan wijst hij op de groep "Daad en Gedachte", heft bezwerend de vinger op en roept: In feite zijn jullie toch ook idealisten. Jullie blad wordt belangeloos gevuld en door de offervaardigheid van de lezers in stand gehouden. Ja, zeggen wij, maar wat heeft dat te maken met de opvatting, dat idealen de wereld veranderen of met een idealistische filosofie? Niemandal! Wat anders zou het zijn, indien de groep "Daad en Gedachte" van mening was, dat zij de kapitalistische verhoudingen kon veranderen. Maar dat meent onze groep bepaald niet! Onze overtuiging

is, dat alleen de klassenstrijd van de arbeiders tot andere productieverhoudingen leidt. Die klassenstrijd spruit voort uit de bestaande productieverhoudingen, niet uit onze opvattingen of de lectuur daarvan. En wat ons drijft bij ons handelen is geen idealisme, maar sociale bewogenheid en een maatschappelijke opvatting die er toe leidt, dat wij ons volkomen achter de zelfstandige acties van de arbeiders stellen. Dat is iets totaal anders dan hetgeen juist het optreden van politieke idealisten (hetzij in partijen, hetzij in groeperingen) kenmerkt. Ook die politieke idealisten zijn natuurlijk sociaal bewogen. Maar omdat zij ook idealisten zijn en menen te weten hoe de strijd moet worden gevoerd komen zij in de praktijk altijd tegenover de zelfstandige strijd der arbeiders te staan omdat die strijd nooit overeenstemt met de illusies, die de politieke idealisten daaromtrent koesteren.

4. Er was een tijd - de periode waarin de sociaaldemocratie in al haar schakeringen (het bolsjewisme inclusief) in opkomst was - dat er fel gestreden werd over Marx. Een debat over zijn teksten vinden wij eigenlijk een beetje uit de tijd. Van ons mag Roel van Duyn rustig met Marx van mening verschillen. Wij doen dat zelf ook vaak genoeg. De boeken van Marx zijn geen bijbels en exegese is een on dankbare en meestal weinig vruchtbare zaak. Wil men echter persé over Marx praten dan heeft men - menen wij - niet het recht hem iets anders in de schoenen te schuiven dan hij beweerde. Marx kritiseren kan nuttig zijn; Marx verkrachten is een miezerige zaak.

Overigens, juist in de aan Marx gewijde paragraaf van Roel van Duyn's tekst stuiten we op een interessante tegenstrijdigheid. Hij schrijft daar - in verband met de door hem aangeroerde oorlog in Vietnam, dat die vrij spoedig gedaan zou zijn als het proletariaat maar ingreep. Van hem zou men integendeel verwachten, dat hij in dit opzicht meer rekende op 't provotariaat en de intellectuelen.

Laten we die tegenstrijdigheid verder terzijde, dan doemt, juist in verband met de Vietnam-krijg een probleem op, dat voor alles wat ons hier bezig houdt van veel groter betekenis is. De vraag namelijk, waaróm het proletariaat niet ingrijpt. Wij hebben er een antwoord op. Het luidt: omdat het proletariaat nu eenmaal niet voor pacifistische- of humanitaire idealen in beweging komt, doch voor zijn klassebelangen. Daarover mogen de humanitaire intellectuelen weklagen. Juist dát echter vinden wij steriel, om het woord te gebruiken, dat ook Roel van Duyn gehanteerd heeft.

In het bewuste hoofdstukje keert Roel van Duyn zich ook tegen de opvatting, dat het proletariaat "de politiek" aan de bourgeoisie moet overlaten. Of liever gezegd, tegen de opvatting, dat het goed is, dat dit gebeurt. Onze opvatting hieromtrent, zo stelt hij, zal applaus van de bourgeoisie uitlokken. Hij vergist zich. Juist de bourgeoisie klaagt steen en been, dat de arbeiders zo weinig politieke interesse tonen. Arbeiders die zich voor politiek interesseren zijn voor de burgerij al lang geen steen des aanstoets meer. Arbeiders die klassenstrijd voeren zijn dat wél. De bourgeoisie heeft hier een fijnere neus dan Roel van Duyn, of nee, eigenlijk staan zij op hetzelfde standpunt, al heeft Roel dat dan niet in de gaten. Ook de bourgeoisie klaagt: waren de arbeiders maar minder passief ten opzichte van politieke zaken. Wij zeggen: er was een tijd, waarin de arbeiders, beter nog: de politieke partijen der oude arbeidersbeweging, in de politieke gebeurtenissen waren gemengd. Die partijen zijn er nog, maar hun kiezers zijn duidelijk politiek gedesinteresseerd. Dat is volgens ons een onvermijdelijke ontwikkeling, die ook een tegenpool heeft. Die tegenpool is het onweerlegbare feit, dat de massa's vandaag voor klassebelangen in beroering komen en dat die beroering gevolgen heeft, die de politieke worsteling van het verleden nooit heeft laten zien. Herinnert Roel van Duyn zich dat het regiem van Walter Ulbricht aan een zijden draad hing, toen de arbeiders in verzet kwamen omdat de verhoging van de "productienormen" hun minder in het loonzakje bracht?

Volgens Roel van Duyn komt onze opvatting over klassenstrijd en politieke strijd hierop neer, dat wij het bestaande als redelijk ervaren. Dat is niet marxistisch, zegt hij. Het is een stap terug naar Hegel.

Roel van Duyn doet hier Marx en Hegel beiden onrecht. Mogen wij, om hem dat te bewijzen een klein stukje citeren uit een oude brochure van Friedrich Engels? Wij lezen in diens geschrift "Ludwig Feuerbach en het einde der klassieke Duitse filosofie" het volgende:

"Geen filosofische stelling heeft zo zeer de dank van bekrompen regeringen en de toorn van even bekrompen liberalen opgewekt als de beroemde stelling van Hegel: "Alles wat werkelijk is, is natuurlijk (logisch) en alles wat natuurlijk (logisch) is, is werkelijk." Dat immers was zo klaar als een klontje de heiligverklaring van al het bestaande, de filosofische zegening van het despotisme, de politiestaat, de kabinetsjustitie, de censuur. Zo tenminste vatte Frederik Willem III het op en zo zijn onderdanen. Bij Hegel echter is volstrekt niet alles wat bestaat zonder meer ook werkelijk. Het attribuut der werkelijkheid komt bij hem slechts datgene toe, wat tegelijkertijd noodzakelijk is; "de werkelijkheid blijkt in haar ontplooiing de noodzakelijkheid te zijn"...

Even verder:

"Nu is echter de werkelijkheid volgens Hegel geenszins een attribuut dat aan een bepaalde maatschappelijke of politieke toestand onder alle omstandigheden en ten allen tijde toekomt. Integendeel!"...

En Engels zet dan zijn uiteenzettingen voort, door op te merken, dat wat heden noodzakelijk en werkelijk is, morgen niet meer noodzakelijk is en onwerkelijk is geworden. "De stelling van de natuurlijkheid van al het werkelijke", zo besluit Engels deze passage, "lost zich volgens alle regelen der Hegel'se dialectiek op in een andere: alles wat bestaat is waard dat het tegronde gaat. En daarin lag juist de ware betekenis en het revolutionaire karakter van de filosofie van Hegel." Met andere woorden: juist op dit punt is er, anders dan onze vriend Roel van Duyn meent, van enig verschil tussen Hegel enerzijds, Marx en Engels anderzijds, geen sprake.

Hoe komt het dan wel, dat wat eerst werkelijk en noodzakelijk is later onwerkelijk en overbodig wordt? Door de ontwikkeling van nieuwe productiekrachten in de schoot der bestaande maatschappij, nieuwe productiekrachten, die niet alleen nieuwe maatschappelijke verhoudingen aankondigen, maar óók bijvoorbeeld een nieuwe cultuur doen ontstaan. Zo is bijvoorbeeld Voltaire, die onder het absolute koningschap leefde en werkte, al de spreekbuis ener komende nieuwe wereld. Het voorbeeld van Voltaire, en alle andere voorbeelden, die Van Duyn in een ander paragraafje over de cultuur brengt, getuigen ervan hoe weinig hij deze ontwikkelingen heeft begrepen.

Zeker, onze "Open Brief"-schrijver heeft - terloops - van rotte maatschappijen en rotte culturen gesproken. Maar als Roel van Duyn zich tegen zijn opmerkingen wil keren, zal hij er toch goed aan doen te beseffen, dat diens hoofdstelling luidde, dat de cultuur een product is van de maatschappij en niet omgekeerd, dat de schrijver van de "Open Brief" met andere woorden het accent legde op de materiële (d.w.z. sociale) grondslagen der cultuur, wat Roel van Duyn notabene op een andere plaats ook doet.

Hoe het zij: van dit alles: de cultuur, de noodzakelijkheid ener samenleving op een bepaald moment, haar onvermijdelijke ondergang op een ander moment, liggen de wortels in de productie en de productieverhoudingen. En als men het ons vraagt zijn de zwakheden en tegenstrijdigheden van Roel van Duyn, alsmede het feit dat hij tot zulke ver van onze mening afstaande conclusies komt alleen te verklaren uit het feit, dat hij daarvoor de ogen sluit.

- 17 -

S T E L L I N G E N V A N " D A A D E N G E D A C H T E "

1. "DAAD EN GEDACHTE" is een groepering van mensen, die uit sociale bewogenheid zich bezig houden met de problemen der menselijke samenleving, in het bijzonder die met betrekking tot de klassenstrijd. Het lezen over, bestuderen en bediscussiëren van die problemen ziet zij als haar voornaamste taak.
2. De vruchten hiervan worden neergelegd in het orgaan "DAAD EN GEDACHTE" en andere geschriften en zo onder een grotere kring van mensen gebracht. "DAAD EN GEDACHTE" is zich er echter wel van bewust, dat de arbeiders zich niet interesseren voor een theoretische probleemstelling en daarom zullen haar geschriften alleen van betekenis zijn voor die (weinige) arbeiders, die zich ook willen verdiepen in de problemen der menselijke samenleving.
3. De prikkel tot sociale activiteit komt voort enerzijds uit zelf ondervonden nood, onrecht, onderdrukking en begeerte, anderzijds uit nood, onrecht en onderdrukking waargenomen bij anderen. De activiteit, voortkomende uit ondervonden nood, onrecht, onderdrukking en begeerte is klasse-activiteit. De activiteit, voortkomende uit waargenomen nood, onrecht en onderdrukking is groeps-activiteit.
4. De klasse-activiteit is, objectief gezien - dus vanuit het bewustzijn der arbeiders - niets meer dan activiteit voor betere levensvoorwaarden. Objectief gezien is zij een strijd die slechts kan eindigen bij de opheffing der loonarbeid.
5. De arbeidersklasse is als geheel tot niets anders in staat dan een subjectieve stellingname; dat wil zeggen: zij strijdt voor doeleinden waarvoor zij zich direct geplaatst ziet.
6. Deze beperking vormt echter haar kracht. Deze behoedt haar, haar energie te verspillen aan in het verschiets gelegen doeleinden, die voor het moment althans onwettelijk zijn en geen verband houden met haar toestand en bewustzijn van het ogenblik, of haar energie te verspillen aan doeleinden, die de hare niet zijn.
7. De subjectieve stellingname der arbeiders deed bij groepsactivisten de mening postvatten, dat voor omvorming der samenleving een orgaan (partij), die de geesten voor die omvorming klaar moest maken, onontbeerlijk was. (Lenin b.v. kwam in zijn brochure "Wat te doen?" van 1902 tot de conclusie, dat de arbeidersklasse zich uit eigen kracht slechts een vakverenigingsbewustzijn eigen kon maken, doch dat een socialistisch bewustzijn haar moest worden bijgebracht door de "beschaafde vertegenwoordigers van de bezittende klasse", door het intellect.)
8. Daarbij werd niet in aanmerking genomen, dat de strijd der arbeiders niet zonder ontwikkeling is. Wat in de aanvang een knagen aan de meerwaarde is, wordt tenslotte bij verbreding en verdieping van de strijd een worsteling om het maatschappelijk product.
9. "DAAD EN GEDACHTE" is geen groep, die de zelfstandige strijd van de arbeiders propageert, zij is evenmin een groep, die de zelfstandige arbeidersstrijd praktisch voert. Zij meent, dat de zelfstandige klassenstrijd van de arbeiders niet door propaganda, maar door de maatschappelijke verhoudingen ontstaat; zij meent ook, dat deze zelfstandige strijd

slechts kan worden gevoerd door organisaties, die in de strijd zelf gescha-
pen worden.

10. In die zelfstandige strijd is "DAAD EN GEDACHTE" organisatorisch van een te
verwaarlozen betekenis. Zijn praktische stellingname komt voort uit theore-
tische overwegingen.
11. "DAAD EN GEDACHTE" voert de geestelijke strijd, die elke maatschappelijke strijd
vergezelt. In die zin is zij de geestelijke uitdrukking van het ontwakend be-
wustzijn der arbeiders, dat tot uitdrukking komt in het zelfstandig en onaf-
hankelijk voeren van de klassesrijd. Dit bewustzijn, voortkomende uit het we-
zen der arbeiders in verbinding met de verhoudingen, kan door geen buiten
de beweging der arbeiders staande groepering worden verwekt noch versterkt.
12. Tussen "DAAD EN GEDACHTE" en de arbeidersklasse bestaat een onlosmakelijk
verband in die zin, dat de opvattingen van "DAAD EN GEDACHTE" door het zelf-
standig optreden van de arbeiders bepaald worden. Maar dat wil niet zeggen,
dat "DAAD EN GEDACHTE" identiek is met de arbeidersklasse of zelfs maar met
een klein deel dier klasse. Slechts die organisaties, die door de arbeiders
zélf in het bedrijf worden gevormd, zoals b.v. stakingscomité's of arbei-
dersraden, kunnen als deel van de arbeidersklasse worden beschouwd. "DAAD
EN GEDACHTE" kan zich hoogstens solidair verklaren met de zelfstandige
strijd van de arbeiders. Deze solidariteit legt "DAAD EN GEDACHTE" de ver-
plichting op de zelfstandig strijdende arbeiders te steunen waar en voor zo-
ver dat mogelijk is.
13. Zou "DAAD EN GEDACHTE" een belangrijke rol gaan spelen in de bewegingen der
arbeiders, dan zou daarmee de zelfstandigheid en onafhankelijkheid dier be-
wegingen worden opgeheven. "DAAD EN GEDACHTE" streeft er dus niet naar een
massa-organisatie te worden.

=====

A A N O N Z E L E Z E R S .

Het komt nog al eens voor, dat lezers bij het overmaken van hun bijdrage hun giro-
biljet adresseren aan de administrateur persoonlijk. Het resultaat is dan veelal
dat ze hun stortingsbiljet terug krijgen met de bemerking, dat nummer en naam van
begunstigde niet overeenstemmen.

Bij het overmaken van een bijdrage adresseer men daarom altijd het stortingsbiljet
aan de penningmeester van groep "Daad en Gedachte". Men kan er dan van verze-
kerd zijn, dat de bijdrage op onze rekening zal worden bijgeschreven.

Bij voorbaat onze dank voor uw medewerking.

De administratie.